

6. Лукашев В. И., Панков Ю. Н. Комплексная оценка отраслевого научно-технического прогресса и инновационных достижений // Железнодорожный транспорт. – 2002. – № 5. – С. 63 – 68.

Надійшла 29.06.2009

УДК 330.322.001.5

Р. З. ДАРМИЦЬ

Прикарпатський інститут ім. М.Грушевського МАУП

Г. В. ЛЕЩУК

Національний університет "Львівська політехніка"

ДІАГНОСТИКА В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ

У статті досліджено сутність поняття «діагностика», її функції, предмет, об'єкт, мету та завдання. Проаналізовано та структуровано види діагностики, а також виокремлено етапи її проведення. Аргументовано актуальність проведення діагностики в системі реалізації інвестиційних проєктів. Запропоновано модель діагностики в системі реалізації інвестиційних проєктів.

The essence of the notion of the "diagnostics", its functions, subject, object, aim and tasks were investigated in this article. Possible kinds of the diagnostics were analyzed, structured and the stages of their carrying out were also distinguished. The actuality of the diagnostics carrying out in the realization system of the investment projects was reasoned. A diagnostics model in realization system of the investment projects was proposed.

Ключові слова: діагностика, система реалізації інвестиційних проєктів, модель діагностики в системі реалізації інвестиційних проєктів.

Постановка проблеми. Серед науковців не існує єдиного підходу та концепції до тлумачення сутності тотожних понять «діагностика» та «діагностування». Дані поняття застосовуються у різноманітних сферах: медицині, економіці підприємств, фінансах, інвестуванні тощо. Поняття економічної чи фінансової діагностики інколи ототожнюють із аналізом, а саме економічним, при цьому застосовуючи певною мірою схожі методи, критерії та показники оцінювання. Своєчасне проведення діагностики фінансово-господарського стану підприємства дозволяє виявити причини та певні відхилення у плануванні й бюджетуванні, що є підґрунтям для здійснення майбутнього регулювання. Сукупність та взаємозв'язок певних суб'єктів інвестиційного процесу (інвесторів, реципієнтів та ін.), різноманітних джерел та форм інвестиційних ресурсів (власних чи залучених), безпосередньо об'єкту інвестиційного процесу (проєкту) становлять цілісну та скоординовану систему реалізування інвестиційних проєктів, котра потребує постійного та безперервного контролювання та діагностування. Саме тому, ефективна реалізація інвестиційних проєктів необхідно забезпечувати систематичним та комплексним діагностуванням з метою дотримання виконання бюджетів, термінів та прогностичних фінансово-економічних вигод. Оскільки теоретично-прикладним дослідженням питанням діагностики інвестиційних проєктів приділено недостатню увагу, слід дослідити сутність поняття «діагностика», а також розробити модель діагностики із виокремленням її цілей та завдань в системі реалізації інвестиційних проєктів (ІП).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні засади діагностики та діагностування висвітлено у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, таких як: Воронкова А.Е., Лисенко Н.А., Цветкова С.Н., Сербиновський Б.Ю., Модин А.А., Ефимов В.Н., Коротяев М.Ф., Зингер И.С., Афанасьев М.В., Білоконенко Г.В., Васина А.А., Глазов М.М., Швиданенко Г.О., Забродский В.А., Герасимчук В.Г., Лігоненко Л.О., Кривов'язюк І.В., Савчук Л.М., Сокиринська І.Г., Муравьев А.И., Луцянова В.В., Мороз О.В., Сметанюк О.А. та ін. У працях цих науковців висвітлено суть поняття «діагностика», її види, етапи здійснення щодо фінансово-господарської діяльності підприємства, проте не досліджено даний процес в системі реалізування ІП.

Постановка цілей. При дослідженні теоретично-прикладних засад щодо видів та етапів проведення діагностики в системі реалізації ІП слід визначити наступні цілі статті: поглиблене розкриття сутності поняття «діагностика»; виокремлення та структурування видів діагностики; встановлення етапів її проведення; формування моделі діагностики в системі реалізації ІП.

Вклад основного матеріалу. Процес реалізації інвестиційних проєктів спрямований, як правило, на довготерміновий період й при цьому характерним є значний вплив непередбачуваності та ймовірності невиконання певних планів, недотримання виконання планових показників, бюджетів і термінів, що відповідно зумовлює необхідність здійснення послідовного, комплексного діагностування.

Інвестиційний проєкт – це комплекс заходів, здійснюваних інвестором з метою реалізації стратегії економічного розвитку підприємства і які передбачають отримання прибутку чи соціального ефекту в майбутньому [1].

Важливість здійснення діагностики як методу дослідження визначається її необхідністю у розробленні і реалізації стратегії розвитку підприємства та реалізації ефективного менеджменту. Оскільки економічна діагностика є складовою управлінського процесу, саме тому, вона необхідна для оцінювання привабливості підприємства з точки зору зовнішнього інвестора, визначення його позиції в національних та

інших рейтингах; діагностика дозволяє виявити резерви і можливості, сильні і слабкі сторони підприємства, визначити напрямки адаптації внутрішніх можливостей організації до змін умов зовнішнього середовища [2].

Серед економістів існують різноманітні підходи до тлумачення сутності й змісту процесу діагностики, незважаючи на те, що це поняття досить широко використовується при дослідженнях практично всіх проблем вдосконалення організування виробництва й управління підприємством. Найчастіше поняття «діагностика» застосовується відповідно до поняття системного аналізу або ототожнюється з терміном «аналіз виробничої (управлінської) діяльності».

Діагностика діяльності підприємств – це творчий процес, різноманітний за змістом, який здійснюється за допомогою різних аналітичних прийомів з урахуванням специфіки виробництва, його організації на конкретному підприємстві. Термін «діагностика» є одним із ключових у понятійному апараті сучасної концепції організації й управління виробництвом, заснованої на розумінні підприємства як складової організаційної системи. Необхідність вдосконалення системи управління, з одного боку, і відсутність методологічної основи проведення діагностичних досліджень у даній області, з іншого, визначають актуальність виділення проблеми діагностики діяльності підприємства в самостійний предмет вивчення. Так, діагностику визначають як комплекс методів, спрямованих на вдосконалення окремої організації або підприємства, що використовує понятійний апарат теорії систем [3].

Термін «діагностика» запозичений з медицини. Слово «діагноз» (від грецького «diagnosis») означає розпізнавання, визначення, тобто процес дослідження об'єкта діагнозу з метою одержання результату (діагнозу) – висновку про стан об'єкта [4].

Теоретично-прикладні дослідження свідчать про велике різноманіття підходів до тлумачення сутності поняття «діагностика», котрі слід виокремити та згрупувати наступним чином (табл. 1).

Досліджені та проаналізовані підходи до тлумачення сутності поняття «діагностика» дозволяють сформулювати (вдосконалити) наступне визначення даного поняття: *діагностика* – це складова управлінської діяльності щодо дослідження та аналізу фінансово-господарського стану підприємства з метою виявлення відхилень, мінімізації негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також формування рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень.

На думку науковців Афанасьєва М.В. та ін. слід розрізняти також поняття «діагностичний аналіз», що полягає у визначенні об'єктивного стану обраних параметрів у діяльності підприємства на предмет відповідності поставленим цілям і задачам, виявлення відхилень від нормального стану об'єкта діагностики, причин цих відхилень, тривалості їх протікання, інтерпретації для формування висновків і рекомендацій [4].

Таблиця 1

Основні підходи до тлумачення сутності поняття «діагностика»

Автори	Суть підходів
Воронкова А.Е. [3]	Діагностика – це різновид управлінської діяльності, спрямованої на встановлення й вивчення ознак, оцінку внутрішнього стану управління підприємством і виявлення проблем ефективного функціонування й розвитку системи управління, а також формування шляхів їх вирішення.
Льсенко Н.А., Сербиновський Б.Ю., Цветкова С.Н. [11]	Діагностика – це вчення про методи, процеси й принципи розпізнавання «хвороб» виробничої системи й постановки діагнозу, оцінки її стану й перспектив розвитку, виміру параметрів, встановлення й вивчення ознак «хвороб» з метою підтримки здатності ефективно функціонувати й пристосовуватися до змін зовнішнього середовища.
Модин А.А. та ін. [16]	Діагностика – це комплекс досліджень, спрямованих на виявлення цілей функціонування господарюючого суб'єкта й способів їх досягнення.
Герасимчук В.Г. [9]	Діагностика – це визначення суті та особливостей проблеми на основі всеохоплюючого аналізу, застосовуючи певний набір принципів та методів його проведення.
Муравйов А.І. [13]	Діагностика – це спосіб встановлення характеру порушень нормального ходу господарського процесу на підставі типових ознак, властивих тільки даному порушенню.
Мороз О.В., Сметанюк О.А. [15]	Діагностика – це здатність оперативного розпізнавати дестабілізуючі фактори та процеси на підприємстві, забезпечувати прийняття випереджуючих управлінських заходів з метою запобігання виникнення нових проблем у розвитку організації та підвищення ефективності системи управління в цілому.
Кривов'язюк І.В. [2]	Діагностика – самостійна система, що інтегрує аналітичну, контрольну, стимулюючу, індикативну, прогнозну, управлінську функції на рівні підприємства.

У процесі управлінської діяльності після здійснення етапів обліку і аналізу конкретної ситуації, що

вимагає прийняття рішення, органічно необхідною стає її діагностика, тобто визначення до якого класу ситуації відноситься та, що аналізується, оскільки вибір адекватного управлінського впливу залежить від того, наскільки правильно оцінена конкретна ситуація. Відсутність даного етапу в процесі підготовки і прийняття управлінських рішень може ускладнювати весь подальший хід цього процесу [5].

Метою діагностики є надання необхідних знань для прийняття рішення суб'єкту управління про використання різноманітного методологічного апарату та інструментарію для визначення стану об'єкта управління у невизначеному середовищі функціонування та розробку комплексу заходів, спрямованих на поліпшення цього стану. Діагностика виконує три функції: оціночну (визначення стану функціонування об'єкта управління); діагностичну (виявлення можливих змін стану об'єкта); пошукову (визначення можливих заходів покращення або відновлення стану суб'єкта управління). Предметом діагностики є кількісна характеристика та якісна ідентифікація стану об'єкту управління. Об'єктом діагностики виступає об'єкт управління як цілісна високоорганізована система з усіма функціональними підсистемами [6].

При діагностуванні слід виокремити наступні основні завдання [4]:

- 1) вивчення та оцінка стану об'єкта в умовах обмеженої інформації;
- 2) визначення відхилень від нормального або оптимального стану об'єкта дослідження;
- 3) дослідження причин цих відхилень та виявлення причинно-наслідкових зв'язків між показниками;
- 4) інтерпретація параметрів, процесів і тенденцій, що відбуваються;
- 5) підготовка коригувальних рішень щодо оптимізації діяльності об'єкта (окремих його елементів) та способів реалізації цих заходів;
- 6) розробка та адаптація інструментарію діагностики для проведення досліджень.

Особливу увагу слід приділити видам діагностики, оскільки існують різноманітні підходи до критеріїв їх виокремлення. Зокрема, в залежності від сфери застосування діагностики підходи науковців є дещо відмінними. На думку науковця Лігоненко Л.О. сутність поняття «діагностика» залежно від сфери його застосування є наступною [7]:

1. Діагностика економічної системи – дослідження, орієнтоване на визначення цілей функціонування підприємства, методів їх досягнення і виявлення недоліків.

2. Діагностика проблеми – аналіз величини і співвідношення параметрів організаційно-виробничої системи та ринкового середовища, а також зміни цих співвідношень з метою визначення причин і місця (за ієрархічними рівнями системи) виникнення проблеми.

3. Управлінська діагностика – дослідницька діяльність, спрямована на визначення, аналіз і оцінку проблем розвитку підприємства та підвищення ефективності системи менеджменту, перший етап процесу вдосконалення управління, внаслідок якого визначаються та формулюються завдання, які підлягають вирішенню.

4. Економічна діагностика – спеціальним чином побудоване дослідження, спрямоване на оцінку стану економічного об'єкта за умов неповної інформації з метою виявлення проблем розвитку та перспективних шляхів їх вирішення.

5. Бізнес-діагностика – це ретроспективне (на основі досягнутих результатів), оперативне (поточний стан) та перспективне (прогноз розвитку) комплексне дослідження господарської діяльності підприємства, необхідне для обґрунтування його господарської політики на майбутнє. Метою бізнес-діагностики є виявлення найбільш важливих проблем у діяльності підприємства і розроблення на цій основі програми коротко- та довгострокових заходів, що дадуть можливість підвищити ефективність та фінансові результати діяльності підприємства.

6. Діагностика кризи розвитку підприємства – система ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризового стану підприємства, оцінку загрози його банкрутства та (або) подолання кризи.

Дещо інше тлумачення діагностики залежно від сфери застосування подано науковцями Савчук Л.М. та Сокиринська І.Г., також виділяють наступні види діагностики: медична, технічна, технологічна, економічна. При цьому, економічна діагностика може охоплювати широке коло питань фінансово-господарської діяльності підприємства і мати багато напрямків її здійснення та використання результатів. Так, наприклад, можна виділити наступні види економічної діагностики: операційна, фінансова та інвестиційна [5].

Існують також певні розбіжності щодо тлумачення сутності «економічної діагностики». Зокрема, на думку науковця Лігоненко Л.О., економічна діагностика – це спеціальним чином побудоване дослідження, спрямоване на оцінку стану економічного об'єкта за умов неповної інформації з метою виявлення проблем розвитку та перспективних шляхів їх вирішення [7]. Проте, дещо відмінне тлумачення даного поняття надано науковцем Кривов'язюком І.В., а саме, економічна діагностика – це аналітична оцінка всіх сфер діяльності підприємства з позицій досягнення максимально можливого економічного результату за рахунок оптимального та ефективного використання обмежених економічних ресурсів, спрямована на прийняття ефективних управлінських рішень [2].

Операційна діагностика дозволяє оцінити ефективність використання окремих видів ресурсів

підприємства, виробничі показники та якість організаційно-технологічної структури підприємства. Тобто, операційна діагностика має за мету оцінку стану операційної, а саме, виробничо-господарської діяльності підприємства, яка знаходить своє втілення в показниках обсягів та структури виробництва та їх динаміки, структури витрат, їх диференціації та вдосконалення і т. ін. [5].

Фінансова діагностика підприємства – це визначення поточного стану підприємства та динаміки його змін, можливих шляхів вирішення проблем за результатами розрахунків, оцінки та інтерпретації комплексу фінансових показників, що характеризують різні сторони діяльності підприємства [8-14].

Основні задачі, що вирішуються при проведенні фінансової діагностики [4]:

1) визначення стану підприємства на момент дослідження (фінансовий і майновий стан підприємства, достатність капіталу для поточної діяльності та довгострокових інвестицій, потреба в додаткових джерелах фінансування, здатність до нарощування капіталу, раціональність використання позикових коштів, ефективність діяльності підприємства);

2) виявлення тенденцій і закономірностей у розвитку підприємства за досліджуваний період;

3) визначення «вузьких місць», що негативно впливають на фінансовий стан підприємства;

4) виявлення резервів, які підприємство може використовувати для поліпшення фінансового стану.

Виокремлюють також оперативну та стратегічну діагностику фінансово-господарського стану підприємства. Оперативна діагностика фінансово-господарської стану підприємства спрямована на дослідження та аналіз оперативних цілей й формування поточних управлінських рішень. Стратегічна діагностика фінансово-господарської стану підприємства націлена на аналіз стратегічних завдань підприємства, його обраної стратегії й формування стратегічних позицій на ринку. Окрім цього, діагностику пов'язують також із поняттям діагностування кризових ситуацій, ризик-менеджментом й антикризовим менеджментом. Діагностика в антикризовому управлінні – це багатофакторна категорія, яка включає дослідження базових показників господарської діяльності соціально-економічної системи, всебічний аналіз впливу внутрішніх і зовнішніх факторів на фінансово-економічний і техніко-технологічний стан підприємства та експертне оцінювання розроблених заходів, перспектив фінансового оздоровлення та превентивної санації, а також досягнення цілей прогнозування [15].

Таким чином, досліджені, проаналізовані та вище наведені види діагностики дозволяють здійснити їх наступне структурування, а саме (табл. 2).

Таблиця 2

Види діагностики

№	Класифікаційні ознаки	Види
1	В залежності від сфери застосування	медична, технічна, технологічна, економічна тощо
2	За цілями	експрес-діагностика, фундаментальна, комплексна та діагностика елементів системи
3	За комплексністю діагностування	ретроспективна, поточна, прогнозна
4	За застосуванням методологічних основ	комплексна та конкретна (індивідуальна)
5	За поставленою метою	визначення реального стану чи відхилень, формування рекомендацій для ефективнішого управління
6	За суб'єктами здійснення	внутрішня та зовнішня
7	За формою діагностичних результатів	кількісна та якісна
8	За часовими параметрами	стратегічна та оперативна
9	За економічним діагностування	фінансова, операційна та інвестиційна
10	За характером	динамічна та статична
11	За періодичністю проведення	разова, періодична та систематична

Окрім цього, значну увагу слід приділити процесу проведення діагностики, тобто поетапності виконання комплексу досліджень, спрямованих на виявлення цілей функціонування господарюючого суб'єкта. Узагальнення етапів проведення діагностування дозволяє виділити наступні [4]:

1. Підготовчий – визначається об'єкт діагностики та встановлюється формат дослідження (експрес-діагностика, комплексна діагностика, функціональна, ситуаційна або діагностика в проекті організаційного розвитку).

2. Визначення та обґрунтування системи показників (критеріїв), на основі яких проводиться діагностування.

3. Виконання різних за ступенем складності аналітичних процедур.

4. Кількісна та якісна ідентифікація стану об'єкта на основі обраної системи показників (критеріїв).

5. Отримана інформація застосовується у процесі управління, готуються висновки про поточний стан об'єкта і прогноз його змін у майбутньому.

6. Перевірка результатів впровадження.

При цьому, існує певна відмінність щодо етапів проведення економічної діагностики, зокрема [2]:

1. Підготовчий (ухвалення принципового рішення про проведення діагностики; встановлення цілей діагностики; необхідність ресурсного забезпечення проведення діагностики).
2. Планування часу, ресурсів, бюджету.
3. Формування робочої групи, яка складається з провідних спеціалістів підприємства для проведення діагностичного аналізу.
4. Збір матеріалів для діагностичного аналізу (збір інформації, формування бази даних, обробка результатів).
5. Проведення аналітичної обробки даних та порівняння отриманих результатів з базовими за кожним параметром окремо і за загальним обсягом інформації діагностичного аналізу.
6. Ухвалення та реалізування управлінських рішень про необхідність і пріоритетність можливих управлінських рішень на підприємстві в цілому та за окремими напрямками діагностування.

На думку науковця Кривов'язюк І.В. схему здійснення процесу діагностування можна відобразити схематично (рис. 1).

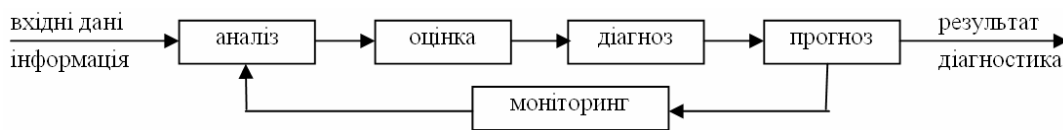

Рис. 1. Схема здійснення процесу діагностування [11]

Таким чином, сутність діагностики слід розглядати як певну необхідність при здійсненні будь-якої діяльності, не залежно від сфери функціонування, а особливо її значення актуальне при реалізуванні інвестиційних проектів, адже, процес інвестування спрямований, як правило, на довготерміновий період часу й при цьому притаманні значні відхилення та зміни як зовнішнього (коливання економіки, зміни у монетарній політиці НБУ, нестабільність валютного ринку, зниження ділової активності інвестиційного ринку, зменшення пропозиції інвестиційних ресурсів тощо), так і внутрішнього (зниження доходів (прибутку) підприємства, зниження попиту на продукцію та її конкурентоздатності, підвищення цін на сировину й матеріали та ін.) середовищ. Власне реалізування інвестиційних проектів при комплексному та системному її застосуванні зумовлює виявлення обставин та причин даних відхилень, а тому від своєчасно досліджених негативних факторів впливу будуть залежати результати даного проекту.

Важливість та доцільність діагностики інвестиційної діяльності зумовлена необхідністю прийняття рішення про найбільш вигідний інвестиційний проект для підприємства на етапі його розвитку. У даному випадку діагностика є важливою як для стратегічного інвестора, коли суттєва частка фінансування відбувається за його рахунок, так і для самого підприємства, коли використовується значна доля власних джерел фінансових ресурсів. Діагностика інвестиційної діяльності включає оцінку вартості капіталу інвестиційного проекту, показників ефективності проекту, оцінку вартості цінних паперів підприємства і інших питань, що стосуються інвестиційної діяльності [5].

На основі існуючих підходів до тлумачення сутності поняття «діагностика», її мети, предмету, об'єкту та завдань можна також сформулювати сутність і роль діагностування в процесі реалізування інвестиційних проектів.

Діагностика інвестиційних проектів – це складова управлінської діяльності щодо дослідження та аналізу планування й реалізування інвестиційних проектів з метою виявлення відхилень (часових, фінансових, комерційних, матеріальних, трудових тощо), мінімізації негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також формування рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері інвестування. **Метою** діагностики реалізації інвестиційного проекту є виявлення та аналіз впливу факторів непередбачуваності (ризикованості) при здійсненні інвестування та формування рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень. **Предметом** діагностики інвестиційного проекту є кількісна характеристика та якісна ідентифікація стану та процесу його реалізування (стадій життєвого циклу інвестиційного проекту). **Об'єктом** діагностики інвестиційного проекту є безпосередньо проект згідно стадій (фаз) його реалізування. При здійсненні діагностики реалізування інвестиційних проектів слід чітко визначити мету, цілі та завдання, оскільки від цього залежатимуть етапи її проведення, застосовувані показники та критерії оцінки. Основні **завдання** діагностики реалізації інвестиційних проектів слід сформулювати наступним чином:

- 1) виявлення та аналіз причинно-наслідкових зв'язків при виникненні різноманітних відхилень в процесі реалізування інвестиційних проектів;
- 2) моніторинг та аналіз основних фінансово-економічних показників інвестиційних проектів (обсяг доходів та витрат, рентабельності, прибутковості, окупності, ефективності тощо);
- 3) оцінювання ризиків інвестиційних проектів (маркетингові, будівельні, фінансові, технічні, екологічні тощо);

4) аналіз конкурентоспроможного потенціалу проекту (виробничо-фінансового забезпечення, трудового – професійність та кваліфікація управлінського апарату) та визначення його конкурентних ринкових позицій тощо.

Окрім вище згаданих класифікаційних ознак та видів діагностики (табл. 2) при реалізації інвестиційних проектів доцільно також враховувати таку класифікаційну ознаку, як за періодом проекту інвестування, відповідно слід виділити діагностику передінвестиційну (ідентифікація та підготовка до реалізування інвестиційного проекту, діагностика майбутнього бюджетування тощо), інвестиційну та експлуатаційну (діагностика функціонування інвестиційного проекту). Відповідно в залежності від періоду реалізування інвестиційного проекту видозмінюватиметься діагностика, її завдання, мета та цілі.

На основі проаналізованих та вище наведених підходів до визначення сутності поняття «діагностика», її класифікаційних різновидів, мети, завдань та етапів здійснення можна сформулювати наступну модель діагностики в системі реалізування інвестиційних проектів (рис. 2). Модель діагностики – інформаційний образ реального об'єкта, що відтворює даний об'єкт (систему) з певним рівнем точності і в формі, що відрізняється від самого об'єкту і реалізується через діагностичні процедури [6].

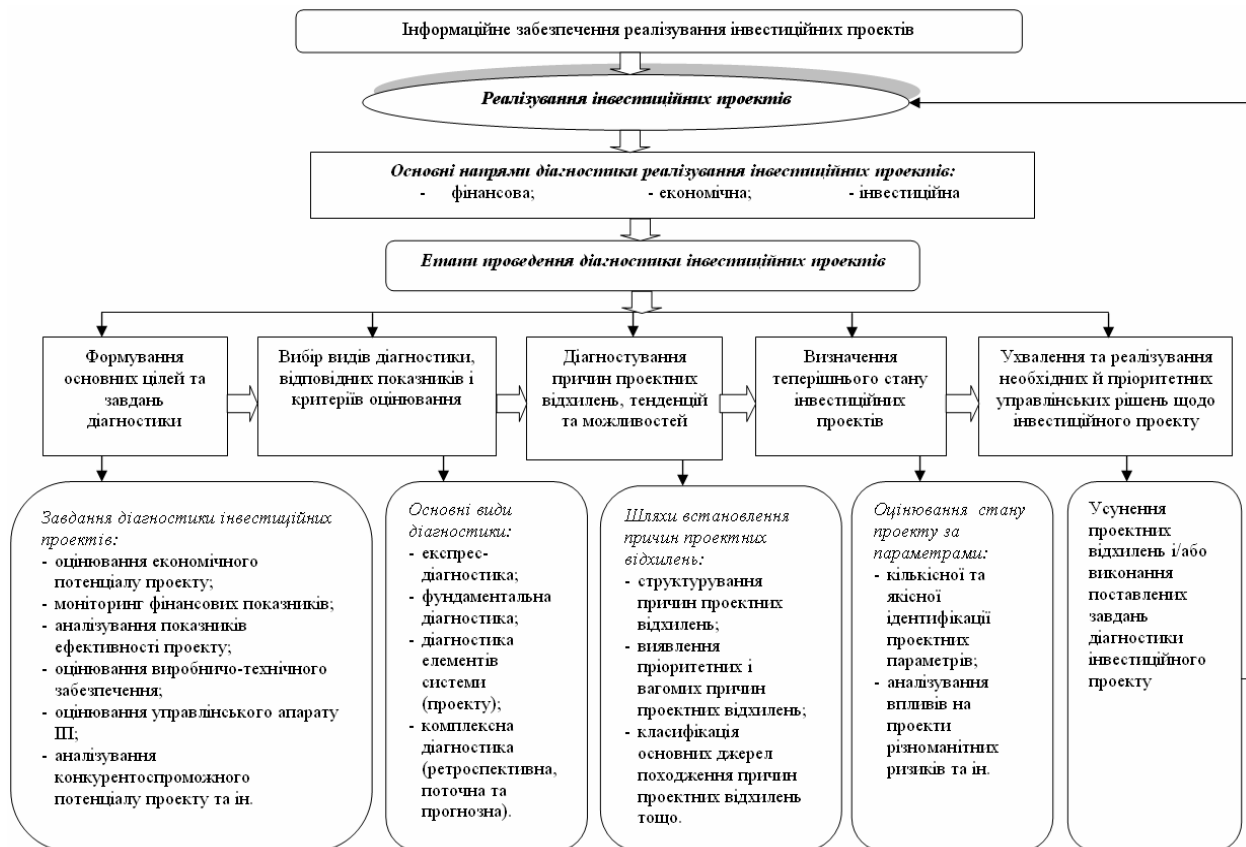

Рис. 2. Модель діагностики в системі реалізації інвестиційних проектів

Модель діагностики в системі реалізації інвестиційних проектів – це сукупність певних різновидів, напрямів та етапів діагностики, що застосовуються на основі певного інформаційного забезпечення з метою кількісної та якісної ідентифікації проекту, виявлення відхилень (часових, фінансових, комерційних, матеріальних, трудових тощо), мінімізація негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також формування рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері інвестування.

При застосуванні моделі діагностики в системі реалізації інвестиційних проектів особливу увагу слід звернути на наступні аспекти:

- 1) повноту та достовірність аналізованої інформації;
- 2) етапи (фази) життєвого циклу інвестиційного проекту, тобто його стадії реалізації;
- 3) змінність мети, цілей та задач діагностики ПП в контексті періоду реалізації та ін.

Висновки. Проведення діагностики інвестиційної діяльності є достатньо актуальним та необхідним процесом, оскільки це дозволяє виявити можливі відхилення, причини їх виникнення та сформулювати необхідні рекомендації для прийняття ефективних управлінських рішень. Сутність процесу діагностики інвестиційних проектів слід трактувати як складову управлінської діяльності, що охоплює дослідження та аналіз в системі реалізації інвестиційних проектів з метою виявлення відхилень (часових, фінансових,

комерційних, матеріальних, трудових тощо), мінімізація негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а також формування рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень у сфері інвестування.

Невід'ємним етапом процесу інвестування є проведення своєчасної та якісної діагностики в системі реалізування інвестиційних проектів, що слугує підґрунтям для їх ефективного впровадження, відповідно знижує ступінь ризикованості і підвищує прибутковість проектів. Проведення діагностики в системі реалізування інвестиційних проектів дозволяє своєчасно виявити певні проблемні місця, сформувати коротко- та довгострокові рекомендації для прийняття ефективних управлінських рішень, і таким чином підвищивши ефективність проекту загалом. Проведення діагностики в системі реалізації інвестиційних проектів дозволяє не лише дослідити й проаналізувати фактичні проектні результати, а й здійснити певне прогнозування перспективного стану майбутнього розвитку подій, внаслідок чого можливе формування обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення прибутковості, фінансової стійкості та конкурентоздатності проекту.

Застосування моделі діагностики в системі реалізування інвестиційних проектів дозволяє: виокремити й сформувати основні цілі та завдання діагностики; встановити необхідні види діагностування, а також відповідні показники й критерії оцінювання; здійснити діагностування причини проектних відхилень, тенденцій та можливостей; визначити теперішній стан інвестиційних проектів; сформувати чіткі етапи проведення діагностики; здійснити аналізування впливу різноманітних ризиків; обрати необхідні й пріоритетні управлінські рішення щодо інвестування. Таким чином, запропонована модель діагностики інвестиційних проектів представляє чітку взаємозалежність між процесом реалізування інвестиційних проектів, завданнями діагностики та ухваленням необхідних й пріоритетних управлінських рішень щодо процесу інвестування.

Перспективи подальших досліджень. На основі досліджених підходів до тлумачення сутності поняття «діагностика», її різновидів, етапів проведення, а також сформованої моделі діагностики в системі реалізування інвестиційних проектів доцільно розробити методіку поєднання експертизи, моніторингу та діагностування реалізування інвестиційних проектів при цьому дослідивши їх взаємозв'язок й поетапність здійснення в системі реалізації інвестиційних проектів.

Література

1. Вовчак О.Д. Інвестування: Навч. посібник. – Львів: «Новий Світ-2000», 2008. – 544 с.
2. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика підприємства: теорія, методологія та практика застосування: Монографія. – Луцьк: «Надстир'я», 2007. – 260 с.
3. Діагностика стану підприємства: теорія і практика: Монографія / За заг. ред. проф. А.Е.Воронкова. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 448 с.
4. Афанасьєв М.В., Білоконенко Г.В. Економічна діагностика: Навчально-методичний посібник. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 296 с.
5. Савчук Л.М., Сокиринська І.Г. Діагностика фінансового забезпечення в процесі управління підприємством: Монографія. – Дніпропетровськ: ВАТ «Видавництво «Зоря», 2005. – 128 с.
6. Лукьянова В.В. Діагностика ризику діяльності підприємства: - Хмельницький, ПП Ковальський В.В. – 2007. – 312 с.
7. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: опорний конспект лекцій. – К.: КНТЕУ, 2003. – 270 с.
8. Забродский В.А. Диагностика финансовой устойчивости функционирования производственно-экономических систем / В.А. Забродский, Н.А. Кизим. – Х. : Бизнес Информ, 2000. – 108 с.
9. Герасимчук В.Г. Развитие предприятия: диагностика, стратегия, эффективность. – К.: Вища школа, 1995. – 289 с.
10. Швиданенко Г.О. Сучасна технологія діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства: [монографія] / Г.О. Швиданенко, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2002. – 192 с.
11. Лысенко Н.А., Цветкова С.Н., Сербиновский Б.Ю. Документирование управленческой деятельности предприятия – Делопроизводство и корреспонденция: Учеб. пособ. для вузов. – М.: Мягкая обложка, 2002. – 272 с.
12. Васина А.А. Финансовая диагностика и оценка проектов. – СПб.: Питер, 2004. – 448 с.
13. Муравьев А.И. Теория экономического анализа: проблемы и решения. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 144 с.
14. Глазов М.М. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: Учебник для студентов вузов / М.М. Глазов; Балт. ин-т управ. – СПб.: Андреевский издательский дом, 2006. – 448 с.
15. Мороз О.В., Сметанюк О.А. Фінансова діагностика у системі антикризового управління на підприємствах: Монографія. – Вінниця: УНІВЕРСУМ – Вінниця, 2006. – 167 с.
16. Предпроектный анализ систем управления при создании АСУ. / Модин А.А., Ефимов В.Н.,

УДК 658.589:644.6:351

А. Л. ВИСОЦЬКИЙ, М. Б. ЖУРАКОВСЬКА
Національний університет «Львівська політехніка»

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ ТАРИФІВ НА ПОСЛУГИ ПІДПРИЄМСТВ КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті розглянуто підходи до економічного обґрунтування тарифів на послуги комунальних підприємств України (на прикладі ДМКП «Івано-Франківськтеплокомуненерго») з урахуванням інноваційних заходів; запропоновано рекомендації з комплексного застосування існуючих підходів щодо формування тарифів, із виокремленням у структурі тарифу елементів, які спрямовуватимуться на впровадження інновацій.

In clause approaches to an economic substantiation of tariffs for services of the municipal enterprises of Ukraine (on an example of State city municipal enterprise "Ivano-Frankivsk'teplokomunenergo") in view of innovative decisions » are considered; recommendations concerning complex use of existing approaches to formation of tariffs, with allocation in structure of the tariff of elements which will be directed on an innovation are offered.

Ключові слова: комунальні підприємства, економічне обґрунтування тарифів.

Постановка задачі

Реформування економіки України зумовлює необхідність вирішення проблемних питань, серед яких одне з особливих місць відводиться пошуку шляхів підвищення ефективності функціонування комунального господарства. Від якості послуг, що надаються теплопостачальними, водопровідно-каналізаційними й іншими підприємствами комунальної галузі України, та встановлюваних на них цін (тарифів), безпосередньо залежить рівень життя кожної людини.

На цей час якість практично всіх видів послуг комунальної сфери залишається низькою, не відповідає встановленим стандартам. При цьому тарифи на послуги поступово зростають. Пояснення полягає в тому, що майже всі вітчизняні комунальні підприємства залишилися Україні у спадок від радянського періоду. Це означає, що підприємства було створено з урахуванням інших масштабів збуту послуг, інших стратегій технічного переозброєння, фінансової підтримки з боку держави тощо. Складна фінансово-економічна ситуація в Україні на даний час не дає достатніх можливостей підприємствам комунального господарства для здійснення модернізації, реконструкції, технічного переозброєння тощо. Самі підприємства також не мають змоги здійснювати такі заходи, оскільки є збитковими.

Втрати ресурсів через зношеність водогонів, тепломереж (а відповідно, і збільшення обсягів використання дороговартісних розхідних матеріалів), відсутність відповідного санітарного забезпечення (очистка, знезараження тощо) – все це спричиняє зростання тарифів. Окрім того, до цього призводить і постійне збільшення цін на енергоносії, недосконалість фінансово-економічного механізму регулювання тарифів тощо.

Ситуація ускладнюється і тим, що практично всі підприємства житлово-комунального господарства є природними монополістами, а отже, надмірне зростання тарифів на послуги при зниженні рівня їхньої якості може спричинити значний соціально-економічний ефект.

Можливостей вирішення цих проблем за допомогою традиційних економічних методів, як показує практика, вже недостатньо. Необхідні інноваційні підходи, які допоможуть комплексно розв'язати такі складні завдання.

За даними [1], Україна отримує близько 6% від всієї видобутої електроенергії завдяки гідроенергетиці. У той же час, водопровідно-каналізаційне господарство споживає 4% від всієї видобутої електроенергії. Найшвидший шлях щодо покращення цього показника – це розробити і впровадити інноваційні заходи з підвищення ефективності споживання електроенергії в секторі водопостачання та водовідведення. На підставі розрахунків [1], у цьому секторі потенційно можна заощадити до 30% споживання електроенергії, а з часом навіть більше.

Такі заходи вимагають розробки регіональних програм модернізації комунальної теплоенергетики та схем теплопостачання, інвестиційних програм, зокрема щодо підвищення енергоефективності, оптимізації та зменшення витрат. Саме для ефективної реалізації цих програм Міністерство з питань житлово-комунального господарства підготувало: зміни до Закону України «Про теплопостачання», які передбачають створення умов для забезпечення планової модернізації, реконструкції та будівництва об'єктів у сфері теплопостачання, та загалом для ефективного функціонування комунальної теплоенергетики; Державну цільову програму модернізації комунальної теплоенергетики, яка передбачає розвиток нових наукових технологій в сфері теплопостачання, зменшення енергоемності на 30 % за п'ятирічний період.

Актуальною при цьому залишається розробка механізму урахування зазначених інноваційних